

Kalkanbay Aşımbayev

(1932)

Kalkanbay Aşımbayev, 10 Aralık 1932 tarihinde Isık-Köl ili Kayırma-Arık köyünde doğdu. 1950'de liseyi, 1962'de Prejevalskiy Öğretmenler Enstitüsünü, 1966 yılında Kırgız Devlet Üniversitesi Gazetecilik bölümünü bitirdi. Eserleri 1957 yılından itibaren yayımlanmaya başladı. 1960 yılında Yazarlar Birliği üyesi oldu.

ESERLERİ:

Hikaye: "Kök Konvert (Mavi Zarf)" (1966); "Alaçık (Çadır)" (1969); "Cartı Can (Yarı Can)" (1970); "Cançar" (1974), "Coldogu Ömür (Yoldaki Ömür)" 1978; Roman: "İntergelpo" (1983).

Hikayeler

KIZ KANTKENDE BAKTILUU BOLOT?

Aşkere casanıp, alının cetişinçe kiyingen ayal akılman kariyaga kayırdı:

- Kızım kantkende baktılıuu bolor ele?

Karıya bir közün cumar cummaksan kılıp, ayaldın tula boyuna köz toktotup algan soñ, aytkanı bul:

- Eger akılı cetik kız bolso, aga karapayım cürgöndü kaalar elem. Eger sırğa bek kız bolso, elge tili menen cakpay, dili menen, kıyal-corugu, carökördüğü menen alınsın.

Eger namıska bek kız bolso, anda urgaaçı uzanar öñördü but üyrönsün.

KIZ NE YAPARSA MUTLU OLUR?

Abartılı bir şekilde süslenip, gücünün yettiği kadar iyi giyinmiş kadın bilgine döndü:

- Kızım ne yaparsa mutlu olur?

İhtiyar tek gözünü kısarak, kadını baştan aşağıya şöyle bir süzdükten sonra, söylediği şu:

- Eğer akıllı kız ise, ona sade bir şekilde dolaşmasını salık verirdim. Eğer sır saklamasını bilen kız ise, insanlara dili ile değil, yüreği, davranışları, merhameti ile beğenilmesini isterdim.

Eğer iffetli bir kız ise, kadınların yapabileceği bütün uğraşları öğrensin.

ÖMÜR KAY UBAKTA KISKARAT?

Akılman bul suroogo tömönküçö coop kayırgan:
- Ömür üç uçurda kiskarat.

But kötörö algıs kursak bar da, şagın kötörö algıs butak bar.

Bular carıkçılıktan bat ele kol üzöt.

El işenbes çunak bar da, ezelden tarpka mak bar. Bular tirüü bolup sanda çok, ölüü bolup kördö çok.

Camandın canında ötkön carım saattık ömür uypalangan - gül, ılaylagan - bulak, kıroo çalgan - şiber.

ÖMÜR NE ZAMAN KISALIR?

Bilgin bu soruya aşağıdaki cevabı vermiş;

- Ömür üç anda kısılır.

Ayağını kaldıramayacak kadar şişman karın varsa, dalımı kaldıramayacak budak var.

Bunlar hayattan çabucak el çekerler.

İnsanların inanmayacağı yalancı varsa, ezelden gelen yakınlık var. Bunlar hayatta sayısız ama mezarda yok.

Kötü insanın yanında geçen yarım saatlik ömür ufalanmış gül, çamurlaşan pınar, kırağı bağlamış çimen.

"CAMANDAN CAKŞI"

Bir olturuşta körüngöndö kırdana süylöp, baylığına, zobolosuna çirengen biröö mintip kaldı:

- Turmuşta kızık bolguday. Tigi Temirbek camandın balası mıktı okuyt, cakşı cüröt dep mugalimderi maktaşat. Balanın sergek bolmogu akıl aytkanda emes go dep kaldım.

Mambetalı obdula berip söz cönöttü:

- Iras, kay biröölör balasına akıl aytat. Karapayım dıykan tuyguzbagan bilimdi bilgizet. Birok aytkan kebi menen atkargan işinde asman cerdey ayırma catat. Bala ukkanda manbay, körgöndü dalil tutat, oşonu tuurayt. Canağı siz aytkan caman dıykandın aytkan akılı ança bolbogon menen körsötkön örnöğü baaluu.

"KÖTÜDEN İYİ"

Bir mecliste gördüğü herkese ağır konuşup, zenginliğine, gücüne dayanan biri şöyle dedi:

- Hayatta neler oluyor. Şu Temirbek denen adamın oğlu derslerine iyi çalışıyor, terbiyeli diye öğretmenleri övüyor. Evladın uyanık olması akıl vermekte değil diye düşünmeye başladım.

Mambetalı doğrularak söz söyledi:

- Doğru, bazıları çocuklarına akıl verir. Cahil çiftçi belli etmeden bilimi öğretir. Ama söyledikleri ile yaptıkları arasında dağlar kadar fark var. Çocuk duyduğuna inanmayıp, gördüğünü delil kabul eder, onu yapar. Demin sizin kötülediğiniz çiftçi pek akıl vermese de, gösterdiği ve öğrettiği iş çok değerli.

KARAKTOO CANA KAYRIM

Kızmatınan sınıp, cıldızı tüşkön biröö akılman karıga muñun ayttı:

- Keçee koldon birdeme kelip turganda caman tuugandın barına cakşılık arttırdım ele. Üzöngüdön but tayıganda salamga kelmek tügül, sen kimsiñ degen biröö bolbodu. Alarga karaganda zapkı körsötkön catımdan cıluu kep utkum.

Akılman kaadasınça külümsüröp aldı:

- Tuugandarım menin cakşılıgımdı tatıtpadı dep naalıdıñ. Tatıbagan sebebi, alarga sen öz canıñdan bergen emessiñ. Sen eldi karaktagsıñ. Al emi eldi karaktağan eç kimden sıy körböyt. Bul bir.

Cana dağı "zapkı körsötkön catımdan vıluu söz utkum" dediñ. Sen alarga kataal bolup: "Çıdasa tursun, cadasa ketsin" degensiñ. Alara könüp kalgan cerinen, közünün karegindey asıragan kebinen ayrılıgı kelbey, canın taştap iştegen. Oşentip alar, kündön küngö çıyralıp olturgan.

Kaçan gana sen tüşköndö alar "Bul bolboso, biz mınçalık çıyralıp elek" dep saga cıluu söz aytıp catkanı uşundan.

Bul okuyadan munu aytam. Balañdı kañçalık ayasañ, erkeletseñ, seni karaktayt. Anı kañçalık tüyşökkö malıp tursañ, akırı bakıtka çulganasıñ.

"AKIL AYTIY NE KILAT"

Avtobus kütüp turgan eldin arasınan boyuna karabagan, ırayı kelişken biröö çaş cigitke akıl aytıp catti. Anı ukkan tatına kız, murdun çüyrüp, cebirep koyo berdi:

- Akıl aytıp emne kılattı eken, keypi tigi bolso...

Anda cupunu kiyinip, közgö komsoo turgan Mambetalıñın aytkanı bul:

- Kızım, al beçara, menin taz keypimdi kiyip kalba dep, aldın ala eskertkeni. İrayı suuk adamdan ıymanduu söz çıgarın unutuppay cür. Cakşı söz carım ırıs degen. Maşına maysız cürböyt, adam akılsız ömür sürböyt.

BELGİSİZ İY

Tündün bir ookumunda üy eesi çoçup oygondu. Şamal boz üydün tuurdugun delpildetip, ıraaktan ozon-dogon ün çikkansıyt. Al muñduu ün birde küçönüp, birde pastayt. Ceti tündö kaygının uusun cutkan kim? Ezeli minday şumduk ukpağan sırttıkkı cayloolop kelgen Mambetalıñı oygottu. Al tıñşap turup, bırs külüp ciberdi:

- Keçinde siler şıpkagan bötölkönün oozu şamaldu karap kalgan tura. Ar kandy azgırmaluu nersenin aldı - külkü, artı - ıy, degen uşul.

HIRSIZLIK VE MERHAMET

Görevinden alınıp, yıldızı sönen birisi bilge kişiye gelip üzüntüsünü söyledi.

- Dün elimizde güç varken hayırsız akrabalara hep iyilik etmiştim. Ayağımız kayınca selama değil, sen kimsin diyen biri olmadı. Onlara nazaran kötülüğümü görmüş insanlardan sıcak sözler duydum.

Bilge her zamanki gibi gülmüşü.

- Akrabalarım iyiliğimin karşılığını göstermedi diye yakındın. Karşılığını vermemelerinin sebebi; sen onlara kendi malından vermedin. Halktan çaldın. Halktan çalıp çırpan da hiçbir zaman hiç kimseden saygı görmez. Bu bir.

Yine "Kötülük ettiğim insanlardan sıcak sözler duydum" dedim. Sen onlara engel teşkil ettin; "dayanabilirse kalsın, usanırsa gitsin" dedin. Onlar alıştıkları yerlerinden, gözbebekleri gibi üstüne titredikleri mesleklerinden ayrılmak istemediler; canla başla çalıştılar. Böylece onlar, günden güne daha da geliştiler.

Ne zaman ki sen düşünce onlar; "bu adam olmasa, biz bu kadar kendimizi geliştiremezdik" diye sana sıcak söz söylemeleri bundan.

Bu olaydan şu sonucu çıkarabilirim; Evladını ne kadar esirgersen, şımartırsan, seni soyar. Onu ne kadar işe alıştıırırsan sonunda mutlu olursun.

"NE DİYE AKIL VERİYOR?"

Otobüs bekleyen insanların arasında, kendini koyuvermiş, üstü başı perişan biri gence öğütlerde bulunuyordu. Onu duyan tatlı kız, burnunu kıvrıtarak, konuşmaya başladı.

- Ne diye akıl veriyor; kendi hali bu...

O esnada, basit giyinmiş, gözden uzak duran Mambetalıñın söylediği şu:

- Kızım, o zavallı, benim bu halime düşme diye, önceden öğütüyor. Perişan görünümü bir adamdan güzel sözler duyabileceğini asla unutma. İyi söz yarım rızk demektir. Araba benzinsiz gitmez, insan akıl (öğüt) olmadan ömür süremez.

BELİRSİZ AĞLAMA SESİ

Gecenin birinde evin sahibi korkuyla uyandı. Rüzgâr otağ evinin tavanını o yana bu yana savuruyor; uzaktan ağlayan bir ses geliyor gibiydi. Bu hüznü ağılama sesi bazen şiddetleniyor bazen de hafifliyordu. Gecenin birinde kaygı, kederin zehrini içen de kim? Hiç böyle bir tuhaf şey duymayan, dışarıdan, yayladan gelen Mambetalı'yı uyandırdı. İyice dinledikten sonra kıs kıs gülerken;

- Akşam sizin dibini bulduğunuz şişenin ağzı rüzgâra doğruymuş demek. Her türlü ayartan şeyin başı - gülmek, sonu - ağlamak dedikleri bu işte.

ARDANÇAAK TUUGAN

Mambetalının cakın inisi mekeme başçısına kötörülöt. Alıstan al-canı kalbay salam aytçu tuuganı saal peyil kütökön öndönüp, anda-sanda kabinanın terezesinen baş iykep koyçu boldu. Uşul arada Mambetalını kadırlagan bir-eki azamat kelip:

- İniñiz tegeregine koşomatçı, kuulardı toptop aldı. Alıksa uzabas... deşet.

Mambetalının içi tütpöy, oşol künü ketçe inisinin üyünö barat:

- İnim, saga bir kep aytayın, bekte çabar adamdardın kebine ardığıp, alardı kızmatınan sürbö. Sözdü tartınbay aytkandar, adamdın kadır-barkına cetet, ubadasına turat. Alardı booruña tartsañ zoboloñ artat.

Astı tili cumşak, dili katuu kişini boyuña üyür aldırba. Andaylar köböyüp ketse, bir saga emes, miñge zalalı tiyet.

İnisi ormoyo karap aldı:

- Ee, carıktık, bizdin işti bilbegen soñ kiyligişip emne kılasız?

Akılman karı başın ekçep, külümsüröp turup, aytkanı bul:

- Önör menen akıl eki başka tura, inim. Emi tuydum.

ADAMDAN ADAM NE CATIRKAYT?

Olturgan cerde sözgö kezek berbey, mañızdangan biröö naalıp koyo berdi.

- Kim bolbosun al-canım kalbay tayınıp-taşınam, anan ele sıyımdı körüp alıp, karabay ketişet.

Uşundan ulam, olturgandar:

- Kana, Make, kay ubakta adamdan adam catırkayt? - deşti cabıla.

Mambetalı başın kötörüp alıp, aldıñkı erdin calanıp, sözgö kirdi:

- Çöldö çaşagandar barbı?

- Cok.

- Emese, can düynösü çölgö tete kişiler bar. Anı menen baarlaşayın deseñ ne sözüñö tüşüñböy, ne akılıña ańdabay suusatıp koyot. Mındaydan catındaşıñ bolso da canına cologuñ kelbeyt.

- Tuz tögülgön cerge çöp ösöbü?

- Cok, Make...

- Anday bolso, ünü zaar, tili uu biröö bar. Canıñda tursa da kıykırıp süylöyt. Tamaşalaym dep, şaabayıñdı suutat, nazarıñdı sindirat. Mınday menen kuda-söök bolsoñ da kutulguça aşıgasıñ.

- Egin sugarayın dep suu cığıp kelseñ, ortodon biröö cıra talaşa, kandaı bolot?

- Kıynoo emespi, Make?

- Emese, mınday cıyında kay biröölör söz talaşıp, ardemelerdi bapıray berse, özüñdön özüñ çarçap bütösüñ. Anday menen kim degen alışıp-çalışıñ.

ALINGAN AKRABA

Mambetalı'nın kardeşi daire başkanlığına yükselir. Uzaktan canla başla, selam söyleyen akrabaları bir şeyler bekler gibi, tek tük odasının camından selamla geçmeye başladı. Bu sırada Mambetalı'ya değer veren bir iki kişi geldi.

- Kardeşiniz etrafına dalkavukları, üçkâğıtçıları topladı. Böyle giderse fazla uzamaz, derler.

Mambetalı dayanamaz, o akşam kardeşinin evine gider;

- Kardeşim, bir söz söyleyeyim, yüzüne karşı konuşan insanların sözlerine alınıp, onlar işlerinden sürme. Sözüñü sakınmadan söyleyenler, insanların değerini bilir, sözüñde durur. Onları yanına çekersen itibarın artar.

Sözü tatlı ama yüreği katı insanları yanına yaklaştıрма. Böyleleri çoğalırca, tek sana değil birçok insana zarar verir.

Kardeşi öfkeyle bakarak;

- Ah efendi, bizim işleri bilmedikten sonra karışıp ne yapacaksınız?

Bilge ihtiyar kafasını sallayarak gülümsedi ve şöyle dedi;

- Hüner ile akıl ayrı ayrı şeylermiş, kardeşim. Şimdi çözdüm.

İNSAN İNSANDAN NİYE ÇEKİNİR?

Oturduğu yerde kimsenin konuşmasına fırsat vermeyen, böbürlenen biri yakınmaya başladı;

- Kim olursa, canla başla, canım dişime katıp elimden gelen hiçbir şeyi esirgemiyorum ama sonra bunu unutup yüzüme bile bakmıyorlar.

Bunu duyunca oturanlar;

- Hadi, Make, ne zaman insan insandan ne zaman çekinir? Dediler hep bir ağızdan.

Mambetalı kafasını kaldırdı, alt dudağını yaladı ve söze girdi.

- Çölde yaşayanlar var mı?

- Yok.

- Öyleyse, iç dünyası çöle eşdeğer insanlar var. Onunla yakınlaşmak istesen de sözlerini önemsemes, söylediğini anlamayıp susatır. Böylesinin, aynı babadan olsan da yanına gitmek istemezsin.

- Tuz dökülen yere ot biter mi?

- Hayır, Make.

- Öyleyse, sesi zehir, dili zehir biri var. Yanında dursa bile bağırarak konuşur. Kaş yapayım derken göz çıkartır, şevkini kırar. Böyleleriyle düñür olsan bile kurtulmaya çalışırsın.

- Ekin ekeyim diye, su getiriyorsun, ortadan biri çevirip, kapışırsa, ne olur?

- Zorluk çıkarmak değil mi Make?

- Öyleyse, böyle toplantılarda bazıları konuşmak için kapışır ve ağzına geleni söylerse, kendi kendine yorulursun. Böyle biriyle kim ne yapısın, niye uğraşsın.